Pobrane z czasopisma Folia Bibliologica **http:/foliabibliologica.umcs.pl**
Data: 15/11/2026 13:46:08

„FOLIA BIBLIOLOGICA" (2024), VOL. LXVI
DOI: 10.17951/fb.2024.66.83-104

Kinga Dobrowolska
Biblioteka Główna
Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie
ORCID ID: 0000-0002-1570-6466

Iwona Mielniczuk
Biblioteka Główna
Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie
ORCID ID: 0009-0004-0763-728X

WSTĘPNA ANALIZA ŹRÓDEŁ ZASOBÓW BIBLIOTECZNYCH NA PODSTAWIE REJESTRU PRZYBYTKÓW I ZNAKÓW WŁASNOŚCIOWYCH

Streszczenie: W artykule podjęto próbę analizy źródeł pozyskiwania zbiorów bibliotecznych przez Bibliotekę UMCS na podstawie informacji pochodzących z zachowanego rejestru przybytków z lat 1947–1957. Analiza ta dała możliwość podjęcia zarówno wstępnych badań nad rejestrem, jak i identyfikacją wybranych pozycji na podstawie zamieszczonych w nich znaków własnościowych (pieczątki tuszowej). Uzyskane informacje z przeprowadzonych badań mogłyby stanowić dalszy potencjał badawczy do śledzenia, niekiedy bardzo interesującej, drogi danej publikacji między różnymi osobami i instytucjami.

Słowa kluczowe: rejestr przybytków, książkowe znaki własnościowe, pieczątki tuszowe, UMCS, Biblioteka UMCS

Preliminary Analysis Of The Sources Of Library Resources On The Basis Of The Register Of Acquisitions And Ownership Marks

Abstract: This paper attempts to analyze the sources of library acquisitions made by the Maria Curie-Sklodowska University Library on the basis of information from the surviving acquisitions register from 1947 to 1957. This analysis made it possible to undertake both preliminary research into the register and the identification of selected items on the basis of the ownership marks (ink stamp) on them. The information obtained from the research could provide further rese-

Pobrane z czasopisma Folia Bibliologica **http:/foliabibliologica.umcs.pl**
Data: 15/11/2026 13:46:08

arch potential for tracing the, sometimes very interesting, path of a given publication between different individuals and institutions.

Keywords: register of possessions, book ownership marks, ink stamps, UMCS, UMCS Library

Wprowadzenie

Podczas prac związanych z przygotowywaniem do retrokonwersji starszych zbiorów Biblioteki UMCS, dubletów i pozycji nieopracowanych natrafiono na książkowe znaki własnościowe utrwalone w formie pieczątek tuszowych na niektórych woluminach. Ich bogata różnorodność, poczynając od prostej i mało atrakcyjnej formy, aż po złożone kompozycje stała się inspiracją do podjęcia badań zasobów bibliotecznych na podstawie rejestru przybytków i znaków własnościowych. Próby zarówno zgłębienia wiedzy na temat właścicieli, którzy pozostawili swoje ślady na różnych egzemplarzach książek, jak i odtworzenia drogi, jaką te publikacje przebyły, zanim trafiły do zbiorów Biblioteki UMCS, stanowiły podstawę do przeprowadzenia wstępnych analiz. Obchody Jubileuszu powstania Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie zwróciły uwagę na początki działalności tej uczelni, jednocześnie kierując uwagę na Bibliotekę, jej zasoby i źródła ich pozyskiwania.

Biblioteka UMCS powstała w 1944 r., równocześnie z założeniem Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie. Oficjalnie zaczęła funkcjonować z dniem 1 października 1945 r., kiedy otrzymała pierwsze dwa etaty, własne pomieszczenie i status jednostki uczelnianej[1]. Podstawę powstającego księgozbioru książnicy uniwersyteckiej stanowiły darowizny z kraju i zagranicy[2], przydziały z Ministerstwa Oświaty[3], zakupy księgarskie i antykwaryczne, nabytki z aukcji i od prywatnych

[1] Historia Biblioteki UMCS została przedstawiona w opracowaniach rocznicowych. Do najstarszych należą: praca autorstwa M. Wilczyńskiej, *Biblioteka Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie: 1944–1974* (Lublin 1976), potem przewodnik Z. Kowalskiego i J. Olczak, Biblioteka Główna Uniwersytetu Marii Curie Skłodowskiej w Lublinie (Lublin 1980); następnie informator wystawy autorstwa S. Wojnarowicz, *Półwiecze Biblioteki Głównej UMCS. Informator wystawy* („Folia Bibliologica" 1998, r. XLII/XLIII, 1994/1995, s. 139–188), oraz artykuł U. Pośłady i G. Szczypy, *Start i współczesność – 70 lat Biblioteki Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej* (w: *Biblioteka w czasie – czas w bibliotece*, t. 2, Lublin 2015, s. 87–110).

[2] Z. Kowalski, J. Olczak, *Biblioteka Główna Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie: przewodnik*, Lublin 1980.

[3] *Z dziejów Biblioteki UMCS*, „Biuletyn Biblioteki UMCS" 1955, r. 3, nr 1, s. 1; maszynopis powielony.

Pobrane z czasopisma Folia Bibliologica **http:/foliabibliologica.umcs.pl**
Data: 15/11/2026 13:46:08

kolekcjonerów[4], a także przydział około 150 tysięcy tomów z tzw. „zbiorów zabezpieczonych" pochodzących z bibliotek na Ziemiach Odzyskanych[5].

Analiza źródeł zasobów bibliotecznych na podstawie rejestru przybytków i znaków własnościowych pozwoliła na wstępne ukazanie historii i charakterystyki zbiorów bibliotecznych Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie. Przedmiotami badania był rejestr przybytków oraz znalezione znaki własnościowe. Rejestr uwzględniał zarówno dokumentację obejmującą nabytki biblioteki w latach 1949–1957, informacje o źródłach pozyskania i dane bibliograficzne. Równie interesującym przedmiotem badania były znalezione znaki własnościowe, dzięki którym można było uzyskać informacje nie tylko o poprzednich właścicielach, ale również znaleźć świadectwa historii obiegu książki i dowody na pochodzenie i przynależność do określonych zbiorów.

Celem badania była rekonstrukcja historii zbiorów przez ustalenie źródeł i sposobów pozyskiwania książek oraz określenie chronologii powiększania się zbiorów, identyfikację darczyńców i ich wkład w kształtowanie zbiorów.

Analiza źródeł zasobów bibliotecznych na podstawie rejestru przybytków i znaków własnościowych wymaga interdyscyplinarnego podejścia, łączącego metody historyczne, bibliologiczne i statystyczne. Metodologia, którą posłużono się do przeprowadzenia badań, to przede wszystkim:

1) analiza dokumentów:
   - szczegółowe badanie rejestrów przybytków i znaków własnościowych,
   - porównanie i zestawianie danych z różnych źródeł,
   - kwerenda w archiwach i innych dokumentach bibliotecznych;
2) metody historyczne:
   - analiza kontekstu historycznego i kulturowego,
   - badanie biografii darczyńców i poprzednich właścicieli,
   - interpretacja znaków własnościowych jako świadectw historycznych;
3) metody statystyczne:
   - analiza ilościowa danych z rejestrów przybytków,
   - tworzenie wykresów i tabel przedstawiających rozwój zbiorów.

Narzędzia, którymi posłużono się do realizacji badań, to przede wszystkim bazy danych bibliotecznych, dostępne oprogramowanie do analizy danych, aparaty cyfrowe do dokumentacji znaków własnościowych czy też najczęściej wykorzystywane lupy i inne narzędzia służące do analizy fizycznego stanu książek.

---

[4] Z. Kowalski, *op. cit*.

[5] Większość z nich, po przeprowadzonej w późniejszych latach selekcji pod względem pochodzenia i przydatności, została przekazana innym bibliotekom. Zob. Z. Kowalski, *W kręgu historii*, „Biuletyn Biblioteki UMCS" 1979, r. 27, s. 16.

Pobrane z czasopisma Folia Bibliologica **http:/foliabibliologica.umcs.pl**
Data: 15/11/2026 13:46:08

Analiza źródeł zasobów bibliotecznych

Jednym ze źródeł uzyskiwanych zasobów były wydawnictwa bieżące, nadsyłane nieodpłatnie przez niektóre drukarnie, zgodnie z obowiązującymi jeszcze w okresie międzywojennym przepisami dotyczącymi egzemplarza obowiązkowego. Szczególną rolę w tym spełniło Wydawnictwo Spółdzielni „Czytelnik", założone w 1944 r. w Lublinie, które zainicjowało przekazywanie Bibliotece UMCS jednego egzemplarza każdej swojej publikacji. W jego ślady poszły inne wydawnictwa, przesyłając pojedyncze egzemplarze wydawanych książek. Pełne prawa do egzemplarza obowiązkowego zostały przyznane Bibliotece UMCS dopiero w marcu 1954 r. Opis działań związanych z pozyskiwaniem zbiorów dla tworzącej się Biblioteki został szczegółowo opisany przez Zdzisława Kowalskiego w artykule zamieszczonym w „Biuletynie Biblioteki UMCS" z 1979 r.[6] Wśród nowszych publikacji przybliżających ten temat znajduje się tekst autorstwa Michała Kuchciaka, opublikowany w „Wiadomościach Uniwersyteckich" w kwietniu 2024 r.[7]

Proces tworzenia księgozbioru, pozyskiwania materiałów w trudnym okresie powojennym stanowi ciekawy, czasami zaskakujący temat badawczy. Zasoby te nie były dotychczas przedmiotem analiz, które zmierzałyby do wydobycia źródeł pomocnych do badań nad sposobami pozyskania księgozbioru nowo powstającej Biblioteki UMCS.

Podstawę analizy stanowił „Rejestr przybytków 1947–1957" Biblioteki UMCS, w którym zwrócono uwagę na różnorodność zawartych w nim informacji, jakie można pozyskać w trakcie opracowania wspomnianego dokumentu. Pierwszy wpis w rejestrze odnotowano 15 października 1946 r., a ostatni dotyczył 27 grudnia 1957 r. Dokument zawiera informacje o źródłach wpływu zasobów do biblioteki na przestrzeni jedenastu lat i trzech miesięcy. W rejestrze zastosowano różne metody zapisu dokumentów, początkowe wpisy mogą sugerować formę księgi inwentarzowej, a od 1949 r. – księgi przybytków. Od strony wizualnej dokument wydaje się niekompletny – nie posiada strony tytułowej. Na pierwszej zachowanej stronie dokumentu odnotowano numer przychodu rozpoczynający się na 5601 z dnia 15 października, a kończący się na 5960 z datą 30 grudnia 1946 r. Rejestr zawierał następujące dane w rubrykach:

1) nr kolejny przychodu;
2) data otrzymania;
3) wymienienie przybytku (tytuł, nazwisko);
4) liczba woluminów;
5) pochodzenie i pismo towarzyszące;
6) cena lub wartość;

[6] Z. Kowalski, *W kręgu historii*, „Biuletyn Biblioteki UMCS" 1979, r. 27, s. 7–17.

[7] M. Kuchciak, *Drogi pozyskiwania księgozbioru w pierwszych latach istnienia UMCS*, „Wiadomości Uniwersyteckie" 2024, nr 5/310, s. 20–23.

Pobrane z czasopisma Folia Bibliologica **http:/foliabibliologica.umcs.pl**
Data: 15/11/2026 13:46:08

7) przeznaczenie;
8) uwagi.

W roku 1947 zmieniono sposób numerowania, numerację przychodu rozpoczęto ponownie od numeru pierwszego, w ciągu tego roku dodano 2605 pozycji. Metodę tę zastosowano w kolejnym roku, w którym przybyło 2656 pozycji. W roku 1949 analizowany dokument zmienił charakter zapisu. W kolejnych rubrykach wykazano jedynie źródła wpływu w kolejności chronologicznej z wyszczególnieniem liczby woluminów w podziale na kupno, dary, wymiana, EO, ze zbiorów zabezpiecz., uwagi (ryc. 1).

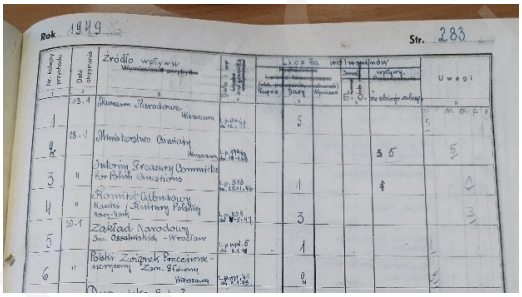

Ryc. 1. Pierwsza strona Rejestru przybytków z 1949 r. Źródło: oprac. własne.

W latach 1949–1957 odnotowano w „Rejestrze przybytków" 6248 wpływów bibliotecznych (tabela 1). Zeskanowanie tych dokumentów daje możliwość pozyskania różnorodnych danych, które mogą być wykorzystane przez kolejnych badaczy kultury i historii. Rejestr stanowi doskonały materiał badawczy w kontekście analizy zapisanych w nim informacji, np. o instytucjach naukowych (polskich i zagranicznych) związanych z daną książką, określenie wielkości zasobów dostarczonych przez te instytucje pozycji do Biblioteki, jak również wskazanie ram czasowych przekazania danej książki.

Tabela 1. Liczba źródeł wpływów w latach 1949–1957

Rok	Liczba źródeł wpływu
1949	354
1950	303
1951	380
1952	305
1953	340
1954	874
1955	1094
1956	1237
1957	1361
Razem	6248

Źródło: oprac. własne.

Pobrane z czasopisma Folia Bibliologica **http:/foliabibliologica.umcs.pl**
Data: 15/11/2026 13:46:08

W trakcie prac przeanalizowano 40 stron „Rejestru przybytków", w zestawieniu wykazano 39 źródeł wpływów z 5 miesięcy. Analiza 800 wpisów ujawniła, że zasoby były dostarczane w różnej formie jako: dary, zakup, egzemplarz obowiązkowy (w tym przydziały ministerialne) i wymiana. Wyniki analizy danych z okresu od 15 października 1946 r. do 15 marca 1947 r. przedstawiono w tabeli 2. Wymieniono instytucje i osoby fizyczne, które zostały zapisane w rubryce Pochodzenie i pismo towarzyszące, podano liczbę egzemplarzy otrzymanych od poszczególnych donatorów.

Tabela 2. Wykaz form wpływu

Instytucje	**Liczba woluminów**
Dar Administracji Dwumiesięcznika „Gospodarka Wodna"	1
Dar Instytut Śląski Katowice	2
Dar Interim Treasury Committee for Polish Questions	25
Komitet Odbudowy Nauki i Kultury Polskiej w Nowym Jorku	14
Dar Kirgizskogo Filijala Akademii Nauk S.S.S.R.	4
Dar Ministerstwa Odbudowy	3
Dar Ministerstwa Rolnictwa i Reform Rolnych	2
Dar Gocela Ludwika	2
Dar p. Skalińskiej	2
Dar Państwowy Instytut Książki Łódź	1
Dar Państwowy Instytut Naukowy Gospodarstwa w Puławach	2
Dar Polskiego Instytutu Służby Społecznej	1
Dar Red. Wyd. Polskiego Monopolu Tytoniowego Warszawa	1
Dar Spółdzielni Wydawniczej Czytelnik	41
Dar Głównego Urzędu Statystycznego	2
Dar Stanisław Łuczyński	1
Dar J. Kowalskiego	5
Dar	**109**
E.O. Kuratorium Okręgowe Szkolnictwa Warszawskiego	8
E.O. Kuratorium Okręgowe Szkolnictwa Wrocławskiego	30
E.O. Kuratorium Okręgowe Szkolnictwa Krakowskiego	36
E.O. Kuratorium Okręgu Szkolnego Gdańskiego	35
E.O. Ministerstwo Oświaty Centralna Zbiornica Książek	58
Przydział Ministerstwa Oświaty	70
Egzemplarz obowiązkowy (EO)	**237**
Kupno Ambasada R.P. Biuro Radcy Handlowego w Moskwie	37
Kupno Cymborski Tadeusz	2
Kupno Głównej Komisji Badania Zbrodni Niemieckich w Polsce	2
Kupno Księgarnia Lubelska Stefania Osiak	92
Kupno Księgarnia Studencka Warszawa	4
Kupno Księgarnia św. Wojciecha Lublin	50
Kupno Księgarnia Trzaska Evert i Michalski	44
Kupno Księgarnia Z. Budziszewskiego w Lublinie	30
Kupno Polska Akademia Umiejętności	4
Kupno prof. L. Rewieński	142
Kupno Towarzystwa Ludoznawczego	13

Pobrane z czasopisma Folia Bibliologica **http:/foliabibliologica.umcs.pl**
Data: 15/11/2026 13:46:08

Instytucje	Liczba woluminów
Kupno Zabiecki Wł. Warszawa	3
Kupno A. Tomaszowskiej	1
Kupno Zakład Geografii UMCS	2
Kupno	**426**
W Katolicki Uniwersytet Lubelski	28
Wymiana	**28**

Źródło: oprac. własne.

Wykres kołowy (ryc. 2) wizualizuje procentowy udział danych z tabeli 2.

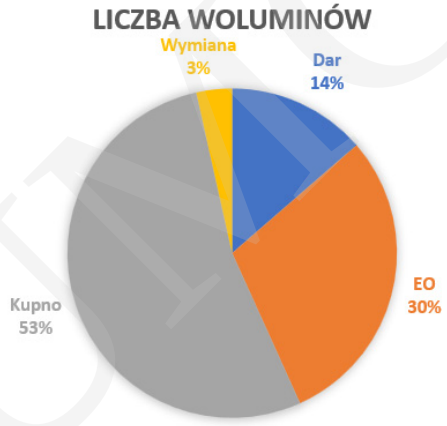

Ryc. 2. Wykres kołowy udziału poszczególnych wpływów. Źródło: oprac. własne.

Wybrane instytucje i osoby fizyczne zasilające zbiory Biblioteki

Jednym ze sposobów pozyskiwania księgozbioru były dary od instytucji polskich i zagranicznych. W omawianym zakresie referencyjnym natrafiono na nazwiska osób i nazwy 33 instytucji polskich i zagranicznych, które zasiliły księgozbiór nowo powstającej biblioteki. Odnotowano 18 wpisów związanych z formą wpływu jako dar, w tym od instytucji zagranicznych, spośród których szczególny udział miały Interim Treasury Committee for Polish Questions w Londynie i Komitet Odbudowy Nauki i Kultury Polskiej w Nowym Jorku. Ich działalność była wyrazem troski o zachowanie polskiej tożsamości narodowej i kulturowej w trudnych czasach. Działania podejmowane przez te komitety przyczyniły się do podtrzymania kontaktu z polską nauką i kulturą, zwłaszcza wśród emigracji.

Pobrane z czasopisma Folia Bibliologica **http:/foliabibliologica.umcs.pl**
Data: 15/11/2026 13:46:08

Interim Treasury Committee for Polish Questions w Londynie

Interim Treasury Committee for Polish Questions (Tymczasowy Komitet do Załatwienia Spraw Polskich) został powołany przez rząd brytyjski po cofnięciu uznania przez państwa zachodnie dla rządu RP. Komunikat z 5 lipca 1945 r., wydany przez Foreign Office (Biuro Spraw Zagranicznych rządu Wielkiej Brytanii), zapowiadał znaczną pomoc dla Polaków – dla Wojska Polskiego, instytucji naukowych. W wyniku działań wojennych kraj potrzebował ogromnego wsparcia finansowego i pomocy w odbudowie. Interim Treasury Committee for Polish Questions miało pełnić rolę doradczą w kwestiach związanych z udzielaniem pomocy finansowej Polsce oraz planowaniem odbudowy gospodarki polskiej, w ramach współpracy z rządem brytyjskim[8]. W ramach tej pomocy Biblioteka UMCS otrzymała 25 książek w okresie od 15 października 1946 do 15 marca 1947 r.

Komitet Odbudowy Nauki i Kultury Polskiej w Nowym Jorku

W grudniu 1945 r. z inicjatywy Ambasadora RP w USA Oskara Langego (1945–1947) utworzony został w Nowym Jorku Komitet Odbudowy Nauki i Kultury Polskiej. Przewodniczącym został Bohdan Zawadzki, a kierownikiem działu literackiego Julian Tuwim. Komitet stawiał sobie za cel organizowanie akcji pomocy kulturalnej i naukowej Polsce, m.in. w formie zbierania darów. Wszystkie książki naukowe Ministerstwa Oświaty były wysyłane ze Stanów Zjednoczonych do Biura Wymiany przy Bibliotece Narodowej w Warszawie. Również UMCS był beneficjentem Komitetu Odbudowy Nauki i Kultury Polskiej w Nowym Jorku, otrzymał w latach 1946–1947 17 skrzyń z książkami naukowymi. W analizowanym okresie Biblioteka otrzymała z instytucji w Nowym Jorku 15 egzemplarzy w formie daru. Dzięki staraniom kolejnego Ambasadora RP w Waszyngtonie Józefa Winiewicza (1947–1956) wysłano do Polski ze Stanów Zjednoczonych dużą liczbę transportów z książkami i przyborami naukowymi, przesyłanymi przez American Book Center, American Library Association. Transporty te były kierowane do Biura Wymiany przy Bibliotece Narodowej w Warszawie. Dalsze badania nad rejestrem przybytków dałyby całościowy obraz pomocy płynącej ze Stanów Zjednoczonych Ameryki.

Kolejną, znaczącą formą wpływu zasobów do Biblioteki był egzemplarz obowiązkowy. W omawianym okresie przełomu 1946/1947 r. przybyło 237 pozycji książkowych, w tym 58 z Ministerstwa Oświaty – Centralnej Zbiornicy Książek oraz 70 jako przydział Ministerstwa Oświaty.

[8] Interim Treasury Committee for Polish Questions, [online] https://tei.nplp.pl/entities/2164) [dostęp: 22.03.2025].

Pobrane z czasopisma Folia Bibliologica **http:/foliabibliologica.umcs.pl**
Data: 15/11/2026 13:46:08

Ministerstwo Oświaty

W okresie powojennym Ministerstwo Oświaty odgrywało kluczową rolę w organizacji i nadzorze nad systemem edukacji w Polsce. W jego kompetencjach leżało również kształtowanie polityki bibliotecznej, w tym organizowanie i zaopatrywanie bibliotek w księgozbiory. Ministerstwo Oświaty miało istotny wpływ na to, jakie książki trafiały do bibliotek, co w tamtych czasach było silnie związane z ówczesną polityką.

Centralna Zbiornica Książek

Centralna Zbiornica Książek była instytucją, która zajmowała się gromadzeniem i dystrybucją książek do bibliotek w całej Polsce. Odegrała istotną rolę w odbudowie księgozbiorów zniszczonych w wyniku wojny. W okresie powojennym, w ramach Centralnej Zbiornicy Książek, prowadzono działania mające na celu zabezpieczenie księgozbiorów z Ziem Odzyskanych. Centralna Zbiornica Książek była odpowiedzialna za gromadzenie tzw. książek poniemieckich, które następnie były rozprowadzane po bibliotekach na terenie całej Polski[9].

Innym sposobem pozyskiwania księgozbioru były ofiary społeczne. Jeszcze w listopadzie 1944 r. w prasie pojawiły się ogłoszenia, w których UMCS zwracał się do czytelników z prośbą o ofiarowanie, wypożyczenie lub odsprzedaż podręczników i książek oraz przekazanie ich do sekretariatu Uniwersytetu. Po pierwszych latach improwizowanego powstawania nowych uniwersytetów w Polsce zaczęto wydawać na uczelniach i w różnych instytucjach kultury i nauki własne książki i czasopisma naukowe, które były kolportowane do innych ośrodków akademickich. Właśnie drogą wymiany lub zakupu księgozbiór UMCS stale się powiększał. Według sprawozdania biblioteki UMCS z końca 1947 r. na jej stanie znajdowało się około 130 000 woluminów, z czego zinwentaryzowanych zostało wówczas 6378[10].

Kupno było najbardziej znaczącą formą pozyskiwania księgozbioru, zapewniając największą liczbę woluminów. W rubrykach rachunków kupna obok nazw instytucji odnotowano także nazwiska osób fizycznych, w tym jedno, które powtarza się przy 142 pozycjach. Osobą, której nazwisko wyróżniono, była postać profesora Leona Rewieńskiego.

Leon Rewieński (1888–1958) – polski biolog, przyrodnik, pedagog, miłośnik i popularyzator wiedzy przyrodniczej, był absolwentem Wydziału Matematyczno-Przyrodniczego Uniwersytetu Warszawskiego. Do wybuchu II wojny światowej mieszkał i pracował w Warszawie, a po jej zakończeniu osiedlił się w Lublinie. W 1946 r. został profesorem UMCS na stanowisku kierownika Katedry Cytologii Roślin, a w 1949 r.

[9] C. Gutry, *Centralna Zbiornica Książek*, „Bibliotekarz" 1945, nr 1(12), s. 12–13.

[10] M. Kuchciak, *op. cit.*

Pobrane z czasopisma Folia Bibliologica **http:/foliabibliologica.umcs.pl**
Data: 15/11/2026 13:46:08

objął stanowisko adiunkta w Katedrze Botaniki Ogólnej na Wydziale Matematyczno-Przyrodniczym. Szerzył wiedzę przyrodniczą, m.in. przez programy na antenie warszawskiej stacji radiowej. Zajmował się badaniami dotyczącymi uprawy orzecha włoskiego w Polsce oraz miał udział w zakładaniu ogrodu zoologicznego w Warszawie. Dr Leon Rewieński przez całe swoje życie zawodowe aż do momentu śmierci pozostawał związany z Uniwersytetem Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie[11].

Wśród instytucji, od których w analizowanym okresie nabyto największą liczbę pozycji, na uwagę zasługuje **Księgarnia Lubelska** Stefanii Osiak – uznawana za jedną z największych w powojennej Polsce. Mimo że księgarnia formalnie należała do niej, wraz z antykwariatem prowadził ją jej mąż Franciszek[12]. Księgarnia, poza handlem używanymi podręcznikami, literaturą i „białymi krukami"[13] była także miejscem spotkań zbieraczy i bibliofilów. Oprócz sprzedaży F. Osiak zajmował się także dostarczaniem książek do bibliotek. „I nawet były takie listy dziękczynne dla dziadka z bibliotek, naszej biblioteki UMCSowskiej, z jakiejś biblioteki z Poznania. Dziadek im wyszukiwał i dostarczał bardzo duże ilości książek do tych bibliotek, no, to już były takie większe kontrakty [...]"[14].

Podczas dalszego analizowania rubryk poświęconych darom zwrócono szczególną uwagę na postać znanego, przedwojennego bibliofila Ludwika Gocela, który swoim darem zasilił księgozbiór Biblioteki.

Ludwik Gocel (1889–1966) był historykiem, kolekcjonerem, znanym bibliofilem, członkiem ekskluzywnego Klubu Bibliofilów działającego w Warszawie i Paryżu[15]. Do wybuchu II wojny światowej jego kolekcja druków liczyła niemal 3000 egzemplarzy. W okresie wojny, którą spędził w Warszawie, nie zrezygnował ze swojej pasji – aktywnie powiększał i chronił zbiory, ratował książki oraz angażował się w ich sprzedaż i wymianę. W 1946 r. został pracownikiem Biblioteki Uniwersyteckiej w Poznaniu. Działając na zlecenie rektora uczelni, prowadził akcję mającą na celu ratowanie księgozbiorów, które w czasie wojny zostały zagrabione przez Niemców i pozostawione bez opieki w różnych bibliotekach[16]. Zajmował się ich fachowym opisywaniem, oceną i zabezpieczaniem. Współpracował z bibliotekami

[11] *Leon Rewieński*, [online] https://pl.wikipedia.org/wiki/Leon_Rewieński [dostęp: 22.03.2025].

[12] *Antykwariat Franciszka Osiaka w Lublinie (1951–1982)*, [online], https://teatrnn.pl/leksykon/artykuly/antykwariat-franciszka-osiaka-w-lublinie/ [dostęp: 22.03.2025].

[13] *Księgarnie i antykwariaty po 1944 roku*, [online] https://teatrnn.pl/kultura-lublina-po44/historia-lubelskiego-ksiegarstwa-po-wojnie/ [dostęp: 22.03.2025].

[14] Słowa wnuczki F. Osiaka Małgorzaty Borówko. Cytat pochodzi ze strony: *Księgarnie i antykwariaty po 1944 roku*, [online] https://teatrnn.pl/kultura-lublina-po44/historia-lubelskiego-ksiegarstwa-po-wojnie/ [dostęp: 22.03.2025].

[15] *Ludwik Gocel*, [online] https://pl.wikipedia.org/wiki/Ludwik_Gocel [dostęp: 22.03.2025].

[16] *Ibidem.*

Pobrane z czasopisma Folia Bibliologica **http:/foliabibliologica.umcs.pl**
Data: 15/11/2026 13:46:08

krajowymi i zagranicznymi. Dla polskich bibliotek naukowych pozyskiwał książki m.in. z Francji oraz Szwajcarii. W 1948 r. osiedlił się w Krakowie, gdzie przez kolejne 12 lat pracował w antykwariacie, nieustannie powiększając swoją kolekcję. W kolejnych latach Ludwik Gocel odsprzedawał lub przekazywał w formie darowizn liczne tematyczne kolekcje ze swoich zbiorów różnym bibliotekom naukowym i muzeom.

Pieczątki tuszowe

Książkowe znaki własnościowe odgrywają także rolę dokumentacyjną. Ich personalizacja umożliwia identyfikację poprzednich właścicieli, a nawet odtworzenie historii wędrówki danej książki. W obszernej literaturze przedmiotu wyróżnia się cztery podstawowe kategorie takich znaków. Oprócz odręcznych zapisów prowiniencyjnych, superekslibrisów i ekslibrisów[17] występują pieczątki biblioteczne[18].

Pieczątki to odciski stempla wykonanego z różnego materiału: z metalu, drewna, gumy, kauczuku lub polimerów, nanoszonego za pomocą farby drukarskiej lub malarskiej albo tuszu naturalnego bądź anilinowego na papier. Szczególnym rodzajem pieczęci jest tzw. suchy tłok wykonany na papierze przy użyciu tłoku pozytywowo-negatywowego[19]. Najczęściej pieczątki są umieszczane na kartach tytułowych książki, w środku oraz na ostatniej stronie. Pieczątki mają czysto opisowy charakter, czasem wzbogacone są o elementy godła lub herbu. W XIX w. pieczątki tuszowe stały się najpopularniejszym sposobem oznaczania własności książek i metoda ta jest stosowana do dzisiaj. Pieczątki bywają anulowane podczas selekcji zbiorów czy przekazywania części z nich do sprzedaży księgarskiej lub do innych bibliotek. Odbywa się to przez użycie dodatkowej pieczątki o treści: „Wycofano ze zbiorów..." lub „Dublet"..." czy „Wtórot" (polskie określenie dubletu). Najczęściej jednak stosowaną metodą unieważnienia jest „skasowanie" za pomocą pieczątki w postaci ukośnego krzyża (ryc. 3).

[17] Ekslibrisy i superekslibrisy zostały szeroko omówione m.in. w pracach E. Chwalewika, *Ekslibrisy polskie XVI i XVII wieku*, Wrocław 1955 oraz A. Wagnera, *Superekslibris polski. Studium o kulturze bibliofilskiej i sztuce od średniowiecza do połowy XVII wieku*, Toruń 2016.

[18] M. Hilchen, *Tradycyjne znakowanie książek*, „Cenne, Bezcenne, Utracone" 2012, nr 3, s. 36.

[19] *Ibidem*, s. 37.

Pobrane z czasopisma Folia Bibliologica **http:/foliabibliologica.umcs.pl**
Data: 15/11/2026 13:46:08

Ryc. 3. Przykłady anulacji pieczątek. Źródło: oprac. własne.

Odcisk tuszowy pieczątki można łatwo usunąć za pomocą odpowiednich odczynników chemicznych, w przeciwieństwie do odbitej farbą drukarską czy wykonanej przy użyciu suchego tłoku. Spotyka się też przypadki dewastacji pieczątek przez usunięcie fragmentu strony, na której się znajdowała, jej wycięcia czy zamazania ciemnym tuszem lub innym środkiem uniemożliwiającym odczytanie, a także nałożenie – odbicie nowej pieczątki na już istniejącą (ryc. 4).

Ryc. 4. Przykłady dezaktualizacji pieczątek. Źródło: oprac. własne.

Nie wszystkie znaki własnościowe utrwalone w formie pieczątek, które do tej pory odkryto w publikacjach znajdujących się w zbiorach Biblioteki, są czytelne i łatwe do zidentyfikowania. Część z nich, dobrze zachowana, daje możliwość przybliżenia osób i historii instytucji, które niegdyś miały owe druki w swoim posiadaniu. Stwarza okazję do odkrycia istnienia nieznanych lub niezbyt dobrze udokumentowanych placówek lub osób prywatnych, które były wytwórcami albo posiadaczami konkretnej książki. Może być przykładem ogromnego rozproszenia przedwojennych kolekcji.

Dobór znaków zaprezentowanych poniżej jest subiektywny, wybrano najbardziej czytelne przykłady, w tym niektóre związane z Lublinem. Opisano je według następującego schematu: zdjęcie znaku własnościowego, jego opis i informacje na temat podmiotu.

Pobrane z czasopisma Folia Bibliologica **http:/foliabibliologica.umcs.pl**
Data: 15/11/2026 13:46:08

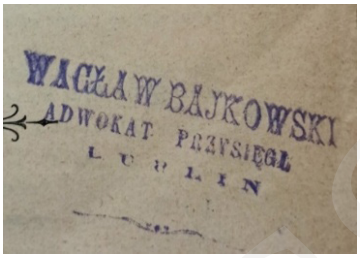

Ryc. 5. Pieczątka własnościowa Wacława Bajkowskiego. Źródło: oprac. własne.

Znak własnościowy w postaci pieczątki imiennej; fioletowy tusz; napis: „WACŁAW BAJKOWSKI | ADWOKAT PRZYSIĘGŁ | LUBLIN"; poniżej motyw zdobniczy (ryc. 5).

Wacław Bajkowski był wybitnym polskim prawnikiem i społecznikiem, który pełnił funkcję prezydenta Lublina w latach 1916–1918[20]. Urodził się 31 grudnia 1875 r. we wsi Włostowice koło Puław. Po studiach prawniczych na Uniwersytecie Warszawskim w 1903 r. rozpoczął aplikację adwokacką w Lublinie, specjalizując się w prawie cywilnym. Oprócz pracy zawodowej angażował się również w działalność publiczną i samorządową, był jednym z organizatorów sądownictwa obywatelskiego w Lublinie. Na jego wniosek Rada Miejska z okazji 600-lecia nadania Lublinowi praw miejskich uchwaliła, by placowi przed Magistratem nadać imię króla Władysława Łokietka oraz zażądać zwrotu wywiezionych do Wilna najstarszych zasobów archiwalnych ziemi lubelskiej i Podlasia. W 1940 r. został zatrzymany przez Gestapo, wywieziony do obozów koncentracyjnych Sachsenhausen i Dachau, gdzie 11 kwietnia 1941 r. zginął. W uznaniu zasług Wacława Bajkowskiego w 2009 r. ulica przy gmachu Ratusza (wcześniej ul. Przystankowa) została nazwana jego imieniem.

Ryc. 6. Pieczątka firmy wydawniczo-księgarskiej Stanisława Arcta. Źródło: oprac. własne.

[20] *Kim był Wacław Bajkowski?*, [online] https://ryneklubelski.pl/2024/10/kim-byl-waclaw-bajkowski/ [dostęp: 27.02.2025]; J. Marczuk, *Bajkowski Wacław*, [w:] *Słownik biograficzny miasta Lublina*, t. 2, Lublin 1996, s. 20–21.

Pobrane z czasopisma Folia Bibliologica **http:/foliabibliologica.umcs.pl**
Data: 15/11/2026 13:46:08

Znak własnościowy w postaci pieczęci owalnej; tusz w tonacji bliskiej czerni; w otoku napis: „KSIĘGARNIA SKŁAD NUT I RYCIN S. Arcta W LUBLINIE" (ryc. 6).

Kolejnym znalezionym znakiem własnościowym jest pieczątka **Księgarni Arctów w Lublinie** (1838–1933) – rodzinnej firmy wydawniczo-księgarskiej rodu Arctów. Księgarnia została założona przez Stanisława Arcta[21] w Lublinie w 1836 r.[22] Jednocześnie z otwarciem księgarni, w celach dochodowych Arct uruchomił wypożyczalnię książek. Początkowo oferowała ona ponad 4 tys. aktualnych polskich tytułów i około 1,2 tys. francuskich, po kilku latach została poszerzona o szeroko promowaną literaturę dziecięcą i młodzieżową[23]. Klienci mieli możliwość dokonywania zakupów bezpośrednio w księgarni lub drogą wysyłkową[24]. Od 1852 r. przedsiębiorstwo S. Arcta przestało być tylko księgarnią, pojawiły się pierwsze książki wydane przez jego oficynę. Prowadzenie wydawnictwa przejął bratanek Michał Arct, który w 1881 r. objął rodzinny interes i przeniósł go do Warszawy[25]. Działalność wydawnictwa była kontynuowana przez jego potomków, a w 1922 r. firma została przekształcona w spółkę akcyjną. Po wojnie Jerzy Arct postanowił reaktywować rodzinny biznes, który działał do 1953 r. jako Księgarnia Arcta[26].

Ryc. 7. Pieczątka biblioteczna Towarzystwa Przyjaciół Nauk w Przemyślu.
Źródło: oprac. własne.

[21] Właściwie Samuel Arzt, syn lekarza Mojżesza Rofe z Zamościa, który w połowie XIX w. przyjął chrzest i zmienił swoje dane na Michał Arzt (od niemieckiego słowa oznaczającego lekarza), z czasem przekształcił nazwisko na bardziej polsko brzmiące Arct. Samuel poszedł w ślady ojca i przyjął nowe imię Stanisław.

[22] Niektóre źródła wskazują na rok 1838.

[23] M. Wełna-Adrianek, *Historia księgarni Arctów w Lublinie*, [online] https://biblioteka.teatrnn.pl/dlibra/publication/10042/edition/9920/content [dostęp: 27.02.2025].

[24] R. Mazurkiewicz, *Działalność wydawniczo-księgarska Arctów w latach 1836–1900*, [w:] *Studia z dziejów drukarstwa i księgarstwa w Lublinie w XIX i XX wieku*, Lublin 1988, s. 108.

[25] *Michał Arct (1840–1916) – nestor księgarstwa polskiego*, [online] https://www.dladziedzictwa.org/2021/12/31/michal-arct-1840-1916-nestor-ksiegarstwa-polskiego/ [dostęp: 27.02.2025].

[26] *Stanisław Arct – księgarz, wydawca, patriota*, [online] https://polskieradio24.pl/artykul/1607732,Stanislaw-Arct-ksiegarz-wydawca-patriota [dostęp: 27.02.2025].

Pobrane z czasopisma Folia Bibliologica **http:/foliabibliologica.umcs.pl**
Data: 15/11/2026 13:46:08

Znak własnościowy w postaci pieczęci okrągłej; fioletowy tusz; w otoku napis: „Towarzystwo Przyjaciół Nauk | w Przemyślu"; pośrodku tarcza herbowa z herbem miasta Przemyśl i labrami pod koroną (ryc. 7).

Towarzystwo Przyjaciół Nauk w Przemyślu (TPN) jest jedną z najstarszych instytucji naukowych w Polsce. Powstało w 1909 r. dzięki inicjatywie braci Kazimierza i Tadeusza Osińskich[27], którzy gromadzili różnorodne przedmioty związane z przeszłością: stare monety, książki, zabytki architektury i etnografii. Biblioteka Naukowa, założona w tym samym roku, do 1935 r. zgromadziła 25 tysięcy tomów. W trakcie wojny i krótko po jej zakończeniu liczba ta wzrosła do około 120 tysięcy woluminów. Wynikało to z przejęcia zbiorów prywatnych, które były ratowane przed zniszczeniem, oraz z opieki nad innymi bibliotekami w Przemyślu. Po zakończeniu II wojny światowej zbiory TPN zostały rozparcelowane, a w 1951 r. podjęto decyzję o likwidacji Biblioteki. Towarzystwo wznowiło swoją działalność w 1957 r., a jego członkowie ponownie podjęli trud odbudowy księgozbioru, który w 1958 r. liczył zaledwie 2988 skatalogowanych pozycji. W 2000 r. uroczyście otwarto nową siedzibę Biblioteki Naukowej Towarzystwa Przyjaciół Nauk w Przemyślu.

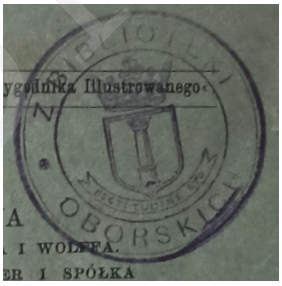

Ryc. 8. Pieczątka własnościowa Biblioteki Oborskich. Źródło: oprac. własne.

Znak własnościowy w postaci pieczęci okrągłej; fioletowy tusz, napis w otoku: „Z BIBLIOTEKI | OBORSKICH", pośrodku tarcza herbowa z kolumną pod koroną, poniżej dewiza „RECTITUDINE STO"[28] (ryc. 8).

Biblioteka Oborskich to księgozbiór należący do rodziny hrabiów Oborskich. Przed II wojną światową rodzinne zbiory były przechowywane w pałacyku zlokalizowanym na terenie kompleksu dworsko-parkowego w Mielcu, który pod koniec XIX w. stał się nową siedzibą rodziny. Kolekcja, gromadzona od XVI w., liczyła 6 ty-

[27] *Historia TPN*, [online] http://tpn.przemysl.pl/p,62,historia [dostęp: 27.02.2025].

[28] *[OBORSCY]. Ex libris biblioteki Oborskich*, [online] https://onebid.pl/pl/grafika-i-rysunek--oborscy-ex-libris-biblioteki-oborskich/2076946 [dostęp: 27.02.2025].

Pobrane z czasopisma Folia Bibliologica **http:/foliabibliologica.umcs.pl**
Data: 15/11/2026 13:46:08

sięcy publikacji, z czego około 1,5 tys. było starodrukami[29]. Każde z dzieł opatrzone było pieczątką własnościową rodziny, część z nich posiadała również wklejony exlibris z napisem EX LIBRIS BIBLIOTEKI OBORSKICH. Cały księgozbiór został skatalogowany w dwudziestoleciu międzywojennym[30]. W wyniku reformy rolnej w 1944 r. Oborscy zostali pozbawieni majątku i musieli opuścić Mielec. Zamieszkali w Zelczynie, w okolicach Krakowa[31]. Pałacyk Oborskich od 2001 r. jest główną siedzibą Muzeum Regionalnego Samorządowego Centrum Kultury w Mielcu[32]. W jego wnętrzach odbywają się wystawy, miejskie uroczystości, spotkania międzynarodowe oraz sesje naukowe.

Na swojej stronie internetowej Muzeum poszukuje wszelkich informacji i pamiątek związanych z rodziną Oborskich, w tym także książek, które znajdowały się w bibliotece rodziny[33] (można je rozpoznać po pieczątce). Obecnie w zbiorach mieleckiego Muzeum znajduje się jedynie kilkanaście książek pochodzących z rodowej biblioteki Oborskich.

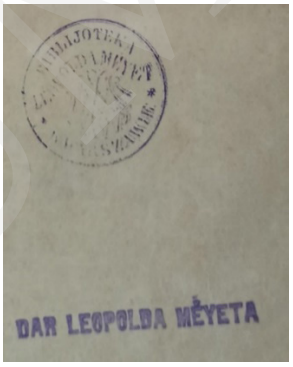

Ryc. 9. Pieczątki Leopolda Méyeta. Źródło: oprac. własne.

Znak własnościowy w postaci pieczęci imiennej okrągłej; fioletowy tusz, napis w otoku: „BIBLIOTEKA LEOPOLDA MÉYET W WARSZAWIE", pośrodku fan-

[29] *W dawnym dworze rodziny hr. Oborskich*, [online] https://www.turturi.com/wystawa,625,w--dawnym-dworze-rodziny-hr--oborskich,muzeum-historii-regionalnej---palacyk-oborskich---muzeum-regionalne-w-mielcu, podkarpackie,mielec.ht #opis-wystawy [dostęp: 27.02.2025].

[30] *Mieleckie Muzeum poszukuje pamiątek związanych z rodziną Oborskich!*, [online] https://wcj24.pl/mieleckie-muzeum-poszukuje-pamiatek-zwiazanych-z-rodzina-oborskich/ [dostęp: 27.02.2025].

[31] *Jaka przyszłość czeka Pałacyk Oborskich w Mielcu?*, [online] http://tmzm.mielec.pl › archiwum › kult › 1207_palacyk_oborskich.htm [dostęp: 27.02.2025].

[32] *Pałacyk i park Oborskich w Mielcu*, [online] https://www.muzeum.mielec.pl/strona-3429-muzeum_historii_regionalnej.html [dostęp: 27.02.2025].

[33] *Mieleckie Muzeum…*, *op. cit.*

Pobrane z czasopisma Folia Bibliologica **http:/foliabibliologica.umcs.pl**
Data: 15/11/2026 13:46:08

tazyjna litera M[34], poniżej napis o treści: „DAR LEOPOLDA MÉYETA"; fioletowy tusz (ryc. 9).

Leopold Méyet to polski teoretyk prawa, adwokat i literat, a także bibliofil i filantrop[35]. Urodził się w Warszawie w 1850 r. w zamożnej, kupieckiej rodzinie żydowskiej. Był jednym z największych kolekcjonerów rozmaitych pamiątek, dzieł sztuki, stylowych mebli, bibelotów i zegarów. Szczególnie upodobał sobie okres romantyzmu, gromadził dzieła sztuki po narodowych wieszczach. Był posiadaczem ogromnego zbioru książek i starodruków, zbioru 450 ekslibrisów, a także unikalnego zbioru autografów i fotografii wszystkich pisarzy polskich z ostatnich dziesięciu lat XIX stulecia[36] oraz cennej kolekcji starych fotografii. Część swoich zbiorów oraz 1,5 tysiąca rubli przekazał testamentem w 1911 r. Muzeum Miejskiemu w Warszawie, skąd później trafiły do Muzeum Narodowego, a w 1955 r. zostały przekazane do Muzeum Literatury; część ksiąg przekazał warszawskiej bibliotece Towarzystwa Prawniczego, Warszawskiemu Towarzystwu Muzycznemu; wiele rękopisów, fotografii i książek – Bibliotece Ordynacji Krasińskich; niektóre eksponaty darował Muzeum Adama Mickiewicza przy Bibliotece Polskiej w Paryżu[37]. Zmarł w 1912 r. w Warszawie.

Ryc. 10. Pieczątka Biblioteki Izby Przemysłowo-Handlowej w Lublinie.
Źródło: oprac. własne.

Znak własnościowy w postaci pieczęci okrągłej; fioletowy tusz, napis w otoku: „KSIEGOZBIÓR IZBY PRZEMYSŁOWO-HANDLOWEJ W LUBLINIE", pośrodku „Dział Nr." (uzupełniony odręcznie, czerwonym atramentem) (ryc. 10).

[34] H. Danczowska, M. Dalczyńska, *Księgozbiór Leopolda Méyeta w zbiorach Biblioteki im. H. Łopacińskiego*, „Bibliotekarz Lubelski" 2001, s. 39.

[35] *Leopold Méyet*, [online] https://pl.wikipedia.org/wiki/Leopold_Méyet [dostęp: 27.02.2025].

[36] *Ibidem*, s. 43.

[37] *Méyet Leopold*, [online] https://delet.jhi.pl/pl/psj/article/14018/myet_leopold [dostęp: 27.02.2025].

Pobrane z czasopisma Folia Bibliologica **http:/foliabibliologica.umcs.pl**
Data: 15/11/2026 13:46:08

Izba Przemysłowo-Handlowa w Lublinie powstała w marcu 1929 r.[38] W pracach nad jej założeniem brali udział polscy i żydowscy właściciele największych przedsiębiorstw handlowych, przedstawiciele kupiectwa lubelskiego i wołyńskiego, osoby reprezentujące banki i największe zakłady przemysłowe, a także znani działacze społeczni, radni miasta i politycy. Z jej inicjatywy została utworzona w 1931 r. Giełda Zbożowo-Towarowa w Lublinie[39] oraz jej filia w Równem na Wołyniu. Izba Przemysłowo-Handlowa w Lublinie posiadała bibliotekę[40]. Na mocy zarządzenia przewodniczącego Państwowej Komisji Planowania Gospodarczego w 1950 r. zakończyła działalność. Likwidacja jej spowodowała, że obszerny księgozbiór, liczący 5,5 tys. tomów, wraz z czasopismami, został przekazany do Zakładu Ekonomii Politycznej Katedry Ekonomii Wydziału Prawa i międzywydziałowego Instytutu Nauk Ekonomicznych UMCS. „Dzięki temu UMCS zawdzięcza Izbie posiadanie nieocenionych sprawozdań wojewody wołyńskiego. […] Praktycznie każdy tom opatrzony był interesującym exlibrisem, przedstawiającym patrona kupców – Merkurego (w uskrzydlonym kapeluszu) oraz kołem zębatym – symbolem przemysłu”[41].

Ryc. 11. Pieczątka Biblioteki Gimnazjum w Rastenburgu. Źródło: oprac. własne.

Znak własnościowy w postaci pieczęci okrągłej; fioletowy tusz, napis w otoku: „Bibliothek Kgl. Herzog-Albrechts-Schule Rastenburg”, pośrodku godło przedstawiające orła rodziny Hohenzollern[42] (ryc. 11).

[38] *Zarys historii Izby Przemysłowo-Handlowej w Lublinie w latach 1929–1951*, [online] https://www.iph.lublin.pl/historia/ [dostęp: 28.02.2025].

[39] W. Chudzik, *Giełda Zbożowa i Towarowa w Lublinie (1931–1939) – powstanie i regulacje wewnętrzne*, „Rocznik Samorządowy” 2012, t. 1, s. 35–53.

[40] *Zarys historii…*, *op. cit.*

[41] K. Dąbrowski, *Izba Przemysłowo-Handlowa w Lublinie 1944–1950*, Ryki 2016, s. 309.

[42] *Historia szkoły*, [online] https://1loketrzyn.pl/index.php/historia-szkoly [dostęp: 28.02.2025].

Pobrane z czasopisma Folia Bibliologica **http:/foliabibliologica.umcs.pl**
Data: 15/11/2026 13:46:08

Herzog-Albrechts-Schule (Rastenburg) to nazwa gimnazjum męskiego w Rastenburgu w Prusach Wschodnich (obecnie Kętrzyn) z 1905 r. W 1907 r. szkoła przeniosła się do nowego budynku[43]. „W szkole znajdowała się duża biblioteka z cennymi książkami. Była strzeżona przez prof. Starke"[44].

Na początku 1945 r. budynek szkoły został zdewastowany przez Armię Radziecką a część biblioteki spłonęła. Mimo to gmach pozostał w dobrym stanie, co pozwoliło wznowić działalność placówki po przejęciu Rastenburga przez polską administrację. Od 23 września 1945 r. szkoła funkcjonuje pod nazwą Liceum Ogólnokształcącego im. Wojciecha Kętrzyńskiego w Kętrzynie.

Podsumowanie

Dane pochodzące z rejestrów przybytków są cennym źródłem informacji o historii zbiorów bibliotecznych. Stanowią świadectwo rozwoju i funkcjonowania biblioteki w różnych okresach jej działalności. Również książkowe znaki własnościowe mogą stanowić bardzo wartościowe źródło informacji pozwalających, choćby częściowo, na prześledzenie drogi danej publikacji, jaką niekiedy odbywała, przechodząc między różnymi osobami i instytucjami. To w ich eksplorowaniu przydatne jest szczegółowe przeglądanie i opracowywanie różnych dokumentów bibliotecznych, takich jak sprawozdania, księgi inwentarzowe, rejestry przybytków. Współczesne technologie wspierają tworzenie nowych, powszechnie dostępnych zasobów cyfrowych, które jednocześnie otwierają dostęp do zbiorów dotąd nieznanych i trudnodostępnych.

W internetowej przestrzeni można natrafić na ogłoszenia osób i instytucji, które poszukują woluminów z utraconych lub zagubionych zbiorów bibliotecznych. Przykładem może być Muzeum mieleckie, poszukujące książek z Biblioteki Oborskich[45] czy doktorantka z Instytutu Judaistyki Uniwersytetu Jagiellońskiego, która w 2014 r. poszukiwała w celach naukowych utraconych podczas wojny zbiorów Biblioteki i Czytelni Publicznej ESRA w Krakowie[46].

Na skutek działań wojennych wiele zbiorów bibliotecznych uległo rozproszeniu i przemieszczeniu, wiele księgozbiorów instytucjonalnych i prywatnych zostało

[43] *Herzog-Albrechts-Schule (Rastenburg)*, [online] https://de.wikipedia.org/wiki/Herzog-Albrechts-Schule_(Rastenburg) [dostęp: 28.02.2025].

[44] *Ibidem.*

[45] *Mieleckie Muzeum…*, *op. cit.*

[46] *Rekonstrukcja zbiorów biblioteki żydowskiej ESRA*, [online] https://ownetic.com/news/2014/02/05/rekonstrukcja-katalogu-biblioteka-czytelnia-publiczna-esra-krakow/ [dostęp: 27.02.2025].

Pobrane z czasopisma Folia Bibliologica **http:/foliabibliologica.umcs.pl**
Data: 15/11/2026 13:46:08

zniszczonych czy przestało istnieć. Po zakończeniu wojny część z nich znalazła swoje miejsce w bibliotekach, archiwach oraz instytucjach kulturalnych, podczas gdy inne trafiły do antykwariatów lub prywatnych kolekcji bibliofilów. Zachowane egzemplarze dowodzą, że niejeden fragment księgozbioru uznany za bezpowrotnie utracony przetrwał. Należy prowadzić dalsze badania, w tym w oparciu o kolekcje cyfrowe, ze szczególnym uwzględnieniem znaków własnościowych. „Wynikają stąd wnioski, że znaki własnościowe należy ewidencjonować i udostępniać tak jak wszystkie inne źródła historyczne; zwracać uwagę nie tylko na walory formalne (estetyczne artystyczne), ale również na informacje zawarte często w nieatrakcyjnej formie (pieczątki, stemple, nalepki); nie oddzielać od książek, na których są umieszczone bowiem niszczy się w ten sposób kontekst kulturowy […] Źródła te, dopowiadające wiele istotnych szczegółów historycznych trudne są do uchwycenia, ponieważ z natury rzeczy są bardzo rozproszone […]”[47]

Metadane biblioteczne można więc uznać za niezwykle wartościowe źródło informacji i materiałów badawczych. Analiza ich pozwala odkrywać nowe zależności, identyfikować nabytki w magazynach bibliotecznych czy różne podmioty – instytucje i osoby prywatne. Duży potencjał badawczy metadanych może dostarczać kluczowych informacji i wspierać różnorodne projekty badawcze.

Bibliografia

Antykwariat Franciszka Osiaka w Lublinie (1951–1982), [online], https://teatrnn.pl/leksykon/artykuly/antykwariat-franciszka-osiaka-w-lublinie/ [dostęp: 22.03.2025].

Bieńkowska B., *II wojna światowa: wstępny bilans strat bibliotek polskich*, „Cenne, Bezcenne, Utracone” 2012, nr 3, s. 10–11.

Chudzik W., *Giełda Zbożowa i Towarowa w Lublinie (1931–1939) – powstanie i regulacje wewnętrzne*, „Rocznik Samorządowy” 2012, t. 1, s. 35–53.

Danczowska H., Dalczyńska M., *Księgozbiór Leopolda Méyeta w zbiorach Biblioteki im. H. Łopacińskiego*, „Bibliotekarz Lubelski” 2001, s. 39–46.

Dąbrowski K., *Izba Przemysłowo-Handlowa w Lublinie 1944–1950*, Ryki 2016, [online] https://open.icm.edu.pl/handle/123456789/10288 [dostęp: 28.02.2025].

Dymmel A., *Inwentarze jako źródło do badań dziejów i kultury Żydów w Lublinie w pierwszej połowie XIX wieku. Rekonesans badawczy*, „Studia Judaica” 2024, nr 1 (53), s. 31–51. DOI: https://doi.org/10.4467/24500100STJ.24.002.19895.

Dzienis H., *Książkowe znaki własnościowe: ekslibrisy i pieczęcie Biblioteki Gdańskiej od XVI do XXI wieku*, „Libri Gedanenses” 2022, t. 39, s. 9–37. DOI: https://doi.org/10.24425/libriged.2022.145667.

[47] J. Szymański, J. Paszkiewicz, *Książkowe znaki własnościowe – niedoceniane źródła historyczne*, „Cenne, Bezcenne, Utracone” 2005, nr 1, s. 20–22.

Pobrane z czasopisma Folia Bibliologica **http:/foliabibliologica.umcs.pl**
Data: 15/11/2026 13:46:08

Gutry Cz., *Centralna Zbiornica Książek*, „Bibliotekarz" 1945, nr 1 (12), s. 12–13.
Herzog-Albrechts-Schule (Rastenburg), [online] https://de.wikipedia.org/wiki/Herzog-Albrechts-Schule_(Rastenburg) [dostęp: 28.02.2025].
Hilchen M., *Tradycyjne znakowanie książek*, „Cenne, Bezcenne, Utracone" 2012, nr 3, s. 34–38.
Historia szkoły, [online] https://1loketrzyn.pl/index.php/historia-szkoly [dostęp: 28.02.2025].
Historia TPN, [online] http://tpn.przemysl.pl/p,62,historia [dostęp: 27.02.2025].
Interim Treasury Committee for Polish Questions, [online] https://tei.nplp.pl/entities/2164 [dostęp: 22.03.2025].
Jaka przyszłość czeka Pałacyk Oborskich w Mielcu?, [online] http://tmzm.mielec.pl › archiwum › kult › 1207_palacyk_oborskich.htm [dostęp: 27.02.2025].
Jaworska M., Rzeska E., *Komputeryzacja procesów gromadzenia zbiorów – z doświadczeń Biblioteki Głównej Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie*, „Folia Bibliologica" 2022, r. LXI, s. 123–133. DOI: https://doi.org/10.17951/fb.2022.64.123-133.
Kim był Wacław Bajkowski?, [online] https://ryneklubelski.pl/2024/10/kim-byl-waclaw-bajkowski/ [dostęp: 27.02.2025].
Kowalski Z., Olczak J., *Biblioteka Główna Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie: przewodnik*, Lublin 1980.
Kowalski Z., *W kręgu historii*, „Biuletyn Biblioteki UMCS" 1979, r. 27, s. 7–17.
Księgarnia Arctów w Lublinie (1838–1933), [online] https://teatrnn.pl/leksykon/artykuly/ksiegarnia-arctow-w-lublinie-1838-1933/ [dostęp: 27.02.2025].
Księgarnie i antykwariaty po 1944 roku, [online] https://teatrnn.pl/kultura-lublina-po44/historia-lubelskiego-ksiegarstwa-po-wojnie/ [dostęp: 22.03.2025].
Kuchciak M., *Drogi pozyskiwania księgozbioru w pierwszych latach istnienia UMCS*, „Wiadomości Uniwersyteckie" 2024, nr 5 (310), s. 20–23.
Lechowski P., *Karta z dziejów powojennego bibliotekarstwa polskiego: Wydział Bibliotek w Ministerstwie Oświaty (luty 1945 – marzec 1946*), [w:] *Między przeszłością a przyszłością: książka, biblioteka, informacja naukowa: funkcje społeczne na przestrzeni wieków*, Kraków 2007, s. 109–118.
Lechowski P., *Likwidacja skutków drugiej wojny światowej w polityce bibliotecznej PRL (1945–1950)*, [w:] *Biblioteka i informacja w komunikowaniu: jubileusz 25-lecia studiów Bibliotekoznawstwa i Informacji Naukowej w Uniwersytecie Jagiellońskim*, Kraków 2000, s. 210–216.
Lechowski P., *Problemy i organizacja powszechnego bibliotekarstwa publicznego w Polsce w latach 1945–1951*, „Roczniki Biblioteczne" 2011, t. 55, s. 91–112.
Leopold Méyet, [online] https://pl.wikipedia.org/wiki/Leopold_Méyet [dostęp: 27.02.2025].
Marczuk J., *Bajkowski Wacław*, [w:] *Słownik biograficzny miasta Lublina*, t. 2, Lublin 1996, s. 20–21.
Mazurkiewicz R., *Działalność wydawniczo-księgarska Arctów w latach 1836–1900*, [w:] *Studia z dziejów drukarstwa i księgarstwa w Lublinie w XIX i XX wieku*, Lublin 1988, s. 101–126.
Michał Arct (1840–1916) – nestor księgarstwa polskiego, [online] https://www.dladziedzictwa.org/2021/12/31/michal-arct-1840-1916-nestor-ksiegarstwa-polskiego/ [dostęp: 27.02.2025].

Pobrane z czasopisma Folia Bibliologica **http:/foliabibliologica.umcs.pl**
Data: 15/11/2026 13:46:08

Mieleckie Muzeum poszukuje pamiątek związanych z rodziną Oborskich!, [online] https://wcj24.pl/mieleckie-muzeum-poszukuje-pamiatek-zwiazanych-z-rodzina-oborskich/ [dostęp: 27.02.2025].

[OBORSCY]. Ex libris biblioteki Oborskich, [online] https://onebid.pl/pl/grafika-i-rysunek-oborscy-ex-libris-biblioteki-oborskich/2076946 [dostęp: 27.02.2025].

Pałacyk i park Oborskich w Mielcu, [online] https://www.muzeum.mielec.pl/strona-3429-muzeum_historii_regionalnej.html [dostęp: 27.02.2025].

Pastusiak L., *Stosunki polsko-amerykańskie 1945–1955*, Toruń 2004.

Pieczątki biblioteczne – Muzeum Narodowe w Krakowie, [online] https://mnk.pl/fotogalerie/pieczatki [dostęp: 03.03.2025].

Pośląda U., Szczypa G., *Start i współczesność – 70 lat Biblioteki Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej*, [w:] *Biblioteka w czasie – czas w bibliotece*, t. 2, Lublin 2015, s. 87–110.

Rekonstrukcja zbiorów biblioteki żydowskiej ESRA, [online] https://ownetic.com/news/2014/02/05/rekonstrukcja-katalogu-biblioteka-czytelnia-publiczna-esra-krakow/ [dostęp: 27.02.2025].

Spuścizna Wacława Bajkowskiego, [online] https://lac.lublin.pl/archiwarodzinne/archiwa/ewa-bajkowska/waclaw-bajkowski/ [dostęp: 27.02.2025].

Stanisław Arct – księgarz, wydawca, patriota, [online] https://polskieradio24.pl/artykul/1607732,Stanislaw-Arct-ksiegarz-wydawca-patriota [dostęp: 27.02.2025].

Szymański J., Paszkiewicz J., *Książkowe znaki własnościowe – niedoceniane źródła historyczne*, „Cenne, Bezcenne, Utracone" 2005, nr 1, s. 20–22.

W dawnym dworze rodziny hr. Oborskich, [online] https://www.turturi.com/wystawa,625,w-dawnym-dworze-rodziny-hr--oborskich,muzeum-historii-regionalnej---palacyk-oborskich---muzeum-regionalne-w-mielcu,podkarpackie,mielec.ht #opis-wystawy [dostęp: 27.02.2025].

Wełna-Adrianek M., *Historia księgarni Arctów w Lublinie*, [online] https://biblioteka.teatrnn.pl/dlibra/publication/10042/edition/9920/content [dostęp: 27.02.2025].

Wilczyńska M., *Biblioteka Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie: 1944–1974*, Lublin 1976.

Wojnarowicz S., *Półwiecze Biblioteki Głównej UMCS. Informator wystawy*, „Folia Bibliologica" 1998, r. XLII/XLIII (1994/1995), s. 139–188.

Z dziejów Biblioteki UMCS, „Biuletyn Biblioteki UMCS" 1955, r. 3 nr 1, s. 1; maszynopis powielony.

Zarys historii Izby Przemysłowo-Handlowej w Lublinie w latach 1929–1951, [online] https://www.iph.lublin.pl/historia/ [dostęp: 28.02.2025].